

Izvorni znanstveni članak
UDK 811.163.42'282.2"19"

Primljen 11. 11. 2004.
Prihvaćen 14. 11. 2004.

AKTUALNOST DUBROVAČKOG IDIOMA U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

Jasenska Maslek i Ivana Lovrić-Jović

Sveučilište u Dubrovniku, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

U ovom radu razmatra se stanje u dubrovačkom idiomu u proteklih pedesetak godina, te se obuhvaća govor kao pojava u horizontalnom (prostornom) smislu, a pritom se procjenjuje aktualnost govora i očuvanje njegove funkcije promjenom društvenih uvjeta kao i načina života tijekom spomenutog razdoblja. Provedeno je istraživanje razumijevanja i uporabe pomno odabranih talijanizama karakterističnih za dubrovački idiom anketiranjem u obliku intervjua, i to na dvjema dobnim i obrazovno homogenim skupinama ispitanika koji se ipak međusobno bitno razlikuju po podrijetlu i izloženosti jezičnom utjecaju dubrovačke sredine čije se stanje procjenjuje. Tako dobiveni iscrpni podaci za svaki od odabranih leksema detaljno su raščlanjeni, dok su posebno izdvojeni oni segmenti koji su se istaknuli kao pokazatelji općih kretanja u idiomu. Zaključeno je da određene leksičke sastavnice promatranog izričaja doista ne mogu odolijevati suvremenim tendencijama i zahtjevima modernog društva, te se kao otegotni faktor u komunikacijskom procesu gube i nestaju, dok su se pojedini leksemi u svakodnevnoj uporabi posve očuvali i pridonose održanju tradicionalnih jezičnih posebnosti i svijesti o dragocjenosti vlastitog kulturnog nasljeđa.

Ključne riječi: dubrovački idiom, talijanizmi, uporaba

1. UVOD

Jezik kao sredstvo komunikacije i njegove regionalne specifičnosti, oduvijek su bile odrazom mijena u društvenoj zbilji, na najvišoj (globalnoj) ili na nekoj od nižih razina. Tako je u suvremenim globalizacijskim i integracijskim procesima, posebno izraženima upravo u Europi, općenito primijećena jaka tendencija gubljenja regionalne jezične slojevitosti, što je u skladu s globalnim kretanjima u kojima sve manje jezika, potiskivanih od tzv. svjetskih jezika, sudjeluje u komunikaciji. Ubrzana urbanizacija i tehnološki napredak koji omogućuju komunikaciju koja nije ograničena prostornom, nego samo jezičnom varijablom te znatno veća prostorna pokretljivost stanovništva, uz utjecaj medija i obrazovanja, raznorodni su čimbenici što dodatno utječu na svijest pojedinca o arhaičnosti regionalnih jezičnih

različitosti.

Temeljni cilj ovog istraživanja bio je procijeniti aktualnost dubrovačkog kolokovijalnog izričaja kao jezičnog podsustava te utvrditi koliko je ovaj po mnogo čemu specifičan idiom izložen utjecajima na europskoj i svjetskoj razini.

Usredotočili smo se pritom na talijanizme jer se vrhunac ekspresivnosti specifičnog dubrovačkog jezičnog iskaza očituje upravo u bogatstvu frazema iz talijanskog jezika. Tako je u djelima dubrovačkih pisaca istodobno iznimno naglašena sposobnost dubrovačkoga frazema da asimilira strane elemente, osobito na leksičkoj razini, ali i da očuva hrvatski jezični sustav na fonetskoj i morfosintaktičkoj razini. Kao autentičan izvor odabrana su djela - dramolet «Amato i Barbariga Šik» i komedija «Mare Fjočica» **Joza Lovrića Jadrijeva**¹⁴, čiji je cjelokupni književni opus upravo neskriveno nastojanje da se očuva i mladim naraštajima približi svakodnevni govor kojim su odjekivali dubrovački 'miri'.

Vremenski smo se orijentirali na posljednjih 50 godina, ograničavajući dob ispitanika između 20 i 26 godina. Kako je riječ o rođenim Dubrovčanima čiji su roditelji također rođeni Dubrovčani, obuhvaćene su dvije generacije govornika, čime je istraživanje dobilo željeni vremenski okvir.

2. METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA I OSNOVNE POSTAVKE RADA

Prema vrsti, istraživanje je bilo empirijsko jer je provedeno iskustveno istraživanje na uzorku od 63 redovita studenta studija Menadžment u turističkoj destinaciji Sveučilišta u Dubrovniku (od prve do četvrte studijske godine), životne dobi od 20 do 26 godina. Studenti su podijeljeni u dva nezavisna podskupa. Prvi je obuhvatio 33 studenta rođena u Dubrovniku i čiji su roditelji Dubrovčani - dakle oni kojima je, pretpostavljamo, dubrovački idiom dio svakodnevnoga jezičnog izražavanja. Drugi je podskup, koji je za svrhe rada nazvan kontrolnom skupinom, sačinjavalo 30 studenata iste studijske grupe koji nisu podrijetlom iz Dubrovačko-neretvanske županije i koji u Dubrovniku samo prebivaju u razdoblju od 1 do 7 godina. Strukturalno su, dakle, podskupovi homogeni po obrazovnom i dobnom obilježju, a prvi podskup dodatno i po mjestu rođenja i prebivalištu. Ordinalnom skalom mjeren je intenzitet razumijevanja i uporabe glagola i imenica.

Provedeno je ogledno (*pilot*) istraživanje na grupi od 10 studenata kojima je ponuđen strukturirani intervju sa sljedećim smjernicama:

TALIJANIZAM	RAZUMIJEVANJE		ZNAČENJE U STANDARDNOM HRVATSKOM JEZIKU	IZRAZ U SVAKODNEVNOM GOVORU RABIM:			
	DA	NE		ČESTO	POVREMENO	RIJETKO	NIKADA
arlekinada							

Talijanizmi su, abecednim redom, studentima izgovarani izolirano, a zatim u rečeničnom kontekstu elektronički obrađenom i pohranjenom zvučno - grafičkom prezentacijom u izgovoru izvorne govornice mr. sc. **Maje Nodari**^{2/}.

Primjer:

«A činjeli ste mi činje' ove arlekinade, ode, in publiko, da se možete boje ruga'...ako me je neko vidio, ajme meni, učinje' će od mene oriđinala.»

Budući da se takav test osmišljenosti istraživanja pokazao iznimno uspješnim i učinkovitim, 2. travnja 2004. od 12 do 18 sati obavljeno je glavno istraživanje na oba podskupa. Opisanim strukturiranim intervjuom tako je obuhvaćeno razumijevanje i uporaba 133 imenice i 92 glagola.

Ukoliko je intervju na prvom podskupu pokazao da ispitanik ne razumije neki od leksema, to je logički isključilo proučavanje učestalosti njegove uporabe, te taj podatak nedvojbeno upućuje na činjenicu da je riječ o leksemu koji je već odumro. U daljnjoj analizi rezultata, kategorije uporabe leksema u svakodnevnom govoru «često» i «povremeno» uzeti su kao pokazatelj da je riječ o leksemu u svakodnevnoj uporabi, dok kategorije «rijetko» i «nikada» upozoravaju na njihovo iščezavanje.

Interview proveden na kontrolnoj skupini je s obzirom na njezinu strukturu osmišljen nešto drukčije - prikupljeni su podatci samo za razumijevanje. Naime, svrha provedenog istraživanja na kontrolnoj skupini tek je potvrda rezultata istraživanja na prvom podskupu. Ako se navedenim leksemima ispitanici iz prvog podskupa doista često koriste, ispitanici iz kontrolne skupine ih često čuju, pa onda i razumiju.

3. ANALIZA RAZULTATA ISTRAŽIVANJA

Tablica 1. Razumijevanje i uporaba imenica

	Vrlo slabo (0-20%)	Slabo (20-50%)	Dobro (50-70%)	Vrlo dobro (70-90%)	Izvršno (90-100%)
RAZUMIJEVANJE	15%	13%	14%	17%	41%
	(20 riječi)	(18 riječi)	(19 riječi)	(22 riječi)	(55 riječi)
UPORABA	49%	16%	10%	7%	18%
	(66 riječi)	(22 riječi)	(13 riječi)	(9 riječi)	(24 riječi)

*Vrijednosti u tablici predstavljaju broj leksema za koje je provedeno istraživanje razumijevanja i uporabe, u postocima i apsolutnim vrijednostima

Ispitanici pokazuju vrlo dobro razumijevanje imenica - čak 41% imenica razumiju izvršno (90-100%), dok ih tek 28% razumiju slabo ili vrlo slabo (0-50%). Podatci za uporabu istih leksema upravo su obrnuto proporcionalni - samo 18% riječi ispitanici rabe vrlo često (90-100%), dok čak 65% riječi upotrebljavaju slabo ili vrlo slabo (0-50%). Odnos razumijevanja

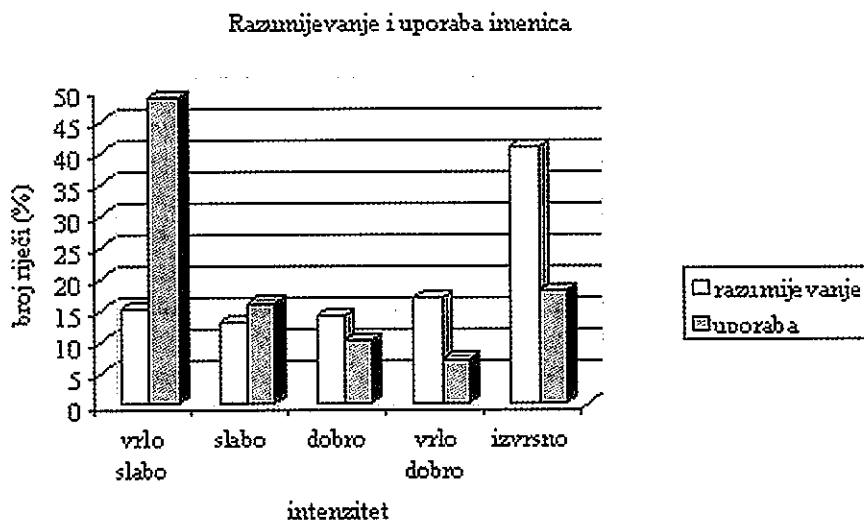
i uporabe najbolje se primjećuje iz podataka za dvije krajnje kategorije - dok kod ispitanika postoji vrlo slabo razumijevanje samo 15% imenica, vrlo slaba uporaba postoji u odnosu na čak njih 49%. Slično tome, izvrsno razumijevanje postoji kod 41% imenica, dok se samo 18% njih ujedno i rabi istim intenzitetom.

Tablica 2. Razumijevanje i uporaba glagola

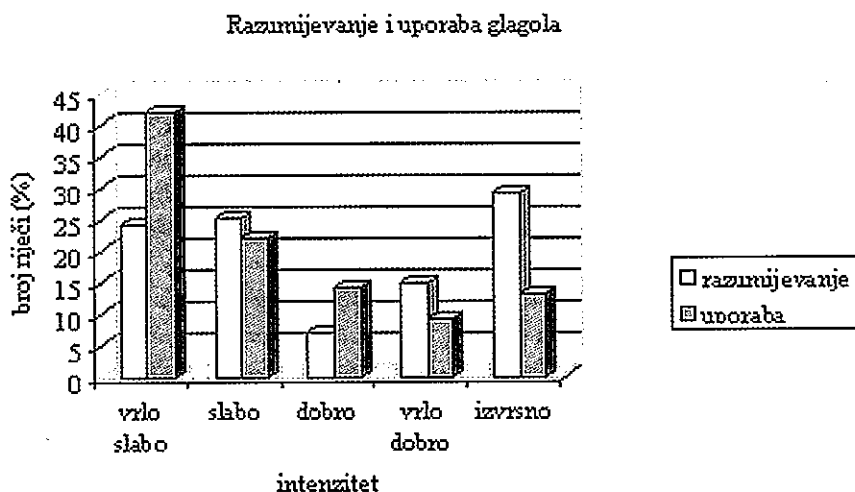
	Vrlo slabo (0-20%)	Slabo (20-50%)	Dobro (50-70%)	Vrlo dobro (70-90%)	Izvrсно (90-100%)
RAZUMIJEVANJE	24% (22 riječi)	25% (23 riječi)	7% (6 riječi)	15% (14 riječi)	29% (26 riječi)
UPORABA	42% (38 riječi)	22% (20 riječi)	14% (13 riječi)	9% (8 riječi)	13% (12 riječi)

*Vrijednosti u tablici predstavljaju broj leksema za koje je provedeno istraživanje razumijevanja i uporabe, u postocima i apsolutnim vrijednostima

Istraživanje je pokazalo vrlo slične rezultate i za glagole - u usporedbi podatci neznatno odstupaju. Ipak, kod glagola se pojavljuje i slabije razumijevanje i rjeđa uporaba. Ispitanici izvrsno (90-100%) razumiju 29% glagola, a slabo ili vrlo slabo (0-50%) razumiju čak njih 49%. Kad se ovi podatci usporede s onima o uporabi istih glagola, primjećuje se gotovo identičan odnos obrnute proporcionalnosti kao i kod imenica: tek 13% glagola se upotrebljava vrlo često (90-100%), dok se slabo ili vrlo slabo rabi njih 64%. Odnos razumijevanja i uporabe u dvije krajnje kategorije pokazuje ista kretanja kao što je to bilo i s imenicama: ispitanici vrlo slabo razumiju 24% glagola, a 42% njih vrlo rijetko rabe, dok izvrsno razumiju 29% glagola, a odgovarajuća uporaba se pojavljuje tek kod 13% njih. Opisani odnos razumijevanja i uporabe najlakše je uočiti u grafičkim prikazima odgovarajućih statističkih podataka:

Graf 1. Razumijevanje i uporaba imenica

Graf 2. Razumijevanje i uporaba glagola

Nakon općeg pregleda, u detaljnijoj analizi rezultata izdvaja se nekoliko cjelina i podcjelina leksema.

Prvu cjelinu leksema karakterizira vrlo česta uporaba kod prvog podskupa ispitanika koju prati i odgovarajuće vrlo dobro razumijevanje iz kontrolne skupine. Za lekseme za koje postoji i razumijevanje i uporaba najvećeg intenziteta (100%) kod prvog podskupa ispitanika, pojavljuju se i visoki postotci (75-100%) razumijevanja kod kontrolne skupine. Radi se o većoj podcjelini od 26 leksema, a u koju spadaju primjerice imenice: *butiga, despet, gust, kamara, korpić, mača, none, riga, rizi, persijana, peskarija, porat, sinjorina, teča, vestit* i

glagoli: *balat, falit, isprigat, lampat, navegat, regalavat*. Visoki postotci razumijevanja kod kontrolne skupine pojavljuju se i u drugoj podcjelini leksema, i to za one za koje se kod prvog podskupa uz stopostotno razumijevanje pojavljuje nešto manji intenzitet uporabe, i to od **90 do 100%** za glagole: *fermat se* (92%), *kalat* (60%), *partit* (72%), *skalat* (88%), od **80 do 90%** za imenice: *gustijerna* (88%), *škatula* (77%), *šufit* (88%), *mot* (73%), *ćakula* (81%) ili od **60 do 80%** za glagole: *arivat* (100%), *durat* (96%) *kalmat se* (76%) i imenicu *funjestra* (92%). Izdvojila se također i druga cjelina leksema koju karakterizira česta uporaba (**60-80%**) u prvom skupu ispitanika, ali i vrlo nizak intenzitet razumijevanja u kontrolnoj skupini. Takvi rezultati upućuju na zaključak da se njima ispitanici prvog skupa koriste u međusobnoj komunikaciji, dok se pretpostavlja da bi otežavali komunikaciju s ispitanicima koji podrijetlom nisu s dubrovačkog područja, pa ih u takvim situacijama izbjegavaju. To su slijedeći glagoli: *ačenavat, akomodat, asistit, brontulat, finut, interesat (se), izlempat (se), pasat, prizentat (se), spjemat, ventat i zafumat*, te imenice *fortuno i pešta*.

Za lekseme iz ove prve dvije cjeline, a riječ je o 35% imenica i 36% glagola, rezultati istraživanja upućuju na zaključak da su oni i **uz promijenjene društvene uvjete sačuvali svoju funkciju u komunikaciji čestom uporabom u svakidašnjem govoru**.

Ipak, u ukupnoj strukturi leksema za koje je provedeno istraživanje prevladavaju oni čije je razumijevanje dobro ili vrlo dobro, dok je intenzitet njihove uporabe znatno manji i kreće se od 0 do 50%, koje smo izdvojili u treću cjelinu. Za takve lekseme, koji čine 56% imenica i 64% glagola, tek **vremenski odmak treba pokazati hoće li iščeznuti iz svakidašnjeg govora**, ili će se njihova uporaba intenzivirati. Ipak, uz neizbježnost kretanja opisanih na početku rada s velikim stupnjem sigurnosti može se zaključiti da će već u sljedećem naraštaju govornika ili nešto kasnije i oni iščeznuti. Ipak, unutar ove cjeline, **izdvaja se podcjelina leksema za koje je ovaj proces iščezavanja, čini se, ireverzibilan**. Riječ je o leksemima koje ne razumije ni jedan od ispitanika - glagoli: *disprecat, rebuškat, sfogat, zabeunat* i imenica *morbin*, ili ih razumije samo 3-9% ispitanika koji se nikad njima ne koriste - glagoli: *alterat se, apođat, denjat se, filat, infotat, kompatiškāt, ombrat se, razverđinat, sekondavat, zađerat* i imenice: *anda, filibustijer, fišč, fjanak, gučula, gvaj, pinjata, rofijan, rusica, sarta, vagid*.

Potpuni pregled rezultata istraživanja za svaki leksem priložen je na kraju rada - **Prilog 1. (imenice) i Prilog 2. (glagoli)**.

4. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su da određene leksičke sastavnice promatranog izričaja doista ne mogu odolijevati suvremenim tendencijama i zahtjevima modernog društva, te se kao otegotni faktor u komunikacijskom procesu gube i nestaju, dok su se pojedini leksemi u svakodnevnoj uporabi po sve očuvali i pridonose održanju tradicionalnih jezičnih posebnosti i svijesti o dragocjenosti vlastitog kulturnog nasljeđa.

LITERATURA

- Boerio, G. (1856). *Dizionario del dialetto veneziano – seconda edizione aumentata e corretta*; Venezia: Premiata tipografia di Giovanni Cecchini edit
- Deanović i Jernej (1991). *Vocabolario croato-italiano*, Zagreb: Školska knjiga
- Deanović i Jernej (1987). *Vocabolario italiano-croato*, Zagreb: Školska knjiga
- Fanfani, P. (1865). *Vocabolario della lingua italiana*, Firenze: La Monnier
- Klaić, B. (1979). *Rječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske
- Lovrić, I. (1996). *Gli italianismi nelle opere di Jozo Lovrić Jadrijev, scritte nella parlata ragusea – diplomski rad*, Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu
- Miotto, L., (1984). *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Trieste: Edizioni Lint
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb: JAZU
- Vidović, R. (1984). *Pomorski rječnik*, Split: Logos
- Vidović, R. (1993). *Dopune rječniku pomorskog nazivlja*, Split: Čakavska rič

5. PRILOZI

Prilog 1. Potpuni pregled rezultata provedenog istraživanja za prvi podskup ispitanika - imenice

IMENICE							
Talijanizam	Talijanski etimon	Značenje u standardnom hrvatskom jeziku	Razumijevanje (%)	uporaba (%)		djelo	str. ¹
				Često, Povremeno	Riječko Nikada		
aluzijōn	<i>allusione</i>	aluzija, ciljanje	12	6	6	2	120
ānda	<i>ven. anda</i>	poza, stav	6	0	6	2	119
apārēnca	<i>apparenza</i>	izgled, vanjština	76	9	67	2	134
ārīja	<i>aria</i>	zrak	100	61	39	2	123
arlekināda	<i>arlecchinata</i>	ludorija, lakrdija	42	0	42	2	121
asāsīn	<i>assassino</i>	razbojnik, ubojica	85	3	82	2	122
bāgaj	<i>bagaglio</i>	prtljaga	85	45	40	2	132
bālānča	<i>bilancia, ven. balanza</i>	vaga	55	9	46	2	136
bārka	<i>barca</i>	brodica, čamac	100	100	0	2	142
bāva	<i>bava</i>	povjetarac	73	61	12	2	137

bětula	<i>bettola</i>	krčma	94	70	24	2	129
bökün	<i>boccone, ven. bocon</i>	komad	100	88	12	2	119
bütiga	<i>bottega</i>	prodavaonica, duća	100	100	0	2	120
děspet	<i>dispetto</i>	orkos, inat	100	100	0	2	121
diđerēnca	<i>differenza</i>	razlika	94	12	82	2	119
dirit	<i>diritto</i>	pravo	49	3	46	2	138
diskoras	<i>discorso</i>	razgovor	24	0	24	1	33
disperacijōn	<i>disperazione</i>	očaj, beznade	79	0	79	1	34
dōta	<i>dote</i>	miraz	61	40	21	2	119
dōtir	<i>dottore</i>	liječnik	100	6	94	2	138
delozija	<i>gelosia</i>	ljubomora, zavist	97	21	76	2	122
dentileca	<i>gentilezza</i>	ljubaznost, profinjenost	76	3	73	2	140
dīta	<i>gita</i>	izlet	88	21	67	2	142
čirkostānca	<i>circostanza</i>	okolnost, prigoda	45	0	45	2	121
čākul	<i>ven. ciacola</i>	razgovor, brbljanje	10	85	15	2	119
ēntrāta	<i>entrata</i>	ulazak, ulaz	97	9	88	2	122
esperijēnca	<i>esperienza</i>	iskustvo	88	3	85	2	120
filibūstijer	<i>filibustiere</i>	pustolov, krijumčar	6	0	6	2	122
fīš	<i>fischio</i>	zvižduk, zviždaljka	6	0	6	2	144
fjānak	<i>fianco</i>	bok, strana	9	0	9	2	120
fōrca	<i>forza</i>	snaga, jakost	100	70	30	1	34
fōrestī	<i>forestieri</i>	strani, stranci	49	6	43	2	119
formalitāt	<i>formalità</i>	formalnost	52	0	52	2	121
fōrtēca	<i>forzezza</i>	tvrdava	70	15	55	2	135
fōrtūnō	<i>fortunale</i>	oluja, nevrjeme	73	64	9	2	120
fūndač	<i>fondaccio, ven. fondachio</i>	talog (od kave)	100	85	15	2	143
fūnjestra	<i>finestra</i>	prozor	97	70	27	2	122
furbārija	<i>furberia</i>	lukavstvo	9	0	9	2	119
gūčula	<i>gozzo + diminutivni sufix -ola²</i>	grč u grlu	9	0	9	2	136
gūst	<i>gusto</i>	užitak	100	97	3	2	135
gūstijērna	<i>cisterna</i>	bunar, nakapnica	100	85	15	2	145
gvāj	<i>guaio</i>	nevolja, briga	3	0	3	2	122
imādinacijōn	<i>immaginazione</i>	mašta	73	3	70	2	120
impicāvanje	<i>ven. impizzo (impicio)</i>	zadirkivanje, peckanje	100	73	27	2	118
impiēgāt	<i>impiegato</i>	zaposlenik	39	0	39	1	34
inferijāta	<i>inferriata</i>	rešetka na prozoru	49	0	49	1	34
inōcēnca	<i>innocenza</i>	bezazlenost, nevinost	67	6	61	2	120
intencijōn	<i>intenzione</i>	nakana, namjera	79	3	6	1	34
kādēna	<i>catena</i>	lanac	82	55	27	1	32
kāmara	<i>ven. camara</i>	soba	100	94	6	2	143
kāzi	<i>casi</i>	slučajevi, problemi	27	6	21	2	128
kōgo	<i>cuoco, ven. cogo</i>	kuhar	24	9	15	1	33
koincidēnca	<i>coincidenza</i>	podudarnost	91	6	85	1	34
komodīni	<i>comodità</i>	izvolijevanje	45	15	30	2	139
kompasijūn	<i>compassione</i>	sućut, samilos	42	6	36	2	140
kompētēnca	<i>competenza</i>	mjerodavnost	55	3	52	2	120
konfidēnca	<i>confidenza</i>	povjerenje	45	0	45	2	124
konsolacijōn	<i>consolazione</i>	utjeha	27	0	27	2	138
konstitucijōn	<i>costituzione</i>	tjelesna građa	12	0	12	2	135
kontēntēca	<i>contentezza</i>	zadovoljstvo	70	6	64	1	33
kōrađ	<i>coraggio</i>	hrabrost	85	33	52	2	131
kōrpi	<i>corpettino</i>	prsluk, grudnjak	100	100	0	2	120
kortēdanat	<i>corteggiatore</i>	udvarač, snubitelj	12	0	12	2	119
kōtula	<i>ven. cotola</i>	suknja	100	100	0	2	120
kuriozitat	<i>curiosità</i>	znatiželja	88	45	43	1	33
kušini	<i>cuscinetto</i>	jastučići	100	100	0	2	125
lāncāna	<i>ven. lanzana</i>	brodsko uže	9	6	3	2	144
ledēreca	<i>legerezza</i>	lakoć	21	3	18	2	121
lētrika	<i>luce elettrica</i>	električna struja	97	30	67	2	126
lincūō	<i>lenzuolo</i>	plahta	100	100	0	2	123
māča	<i>macchia, ven. macia</i>	mrlja	100	97	3	2	144

mákina	<i>macchina</i>	stroj	100	55	45	2	124
málicija	<i>malizia</i>	zloba, pakost	61	39	22	2	117
mánijera	<i>maniera</i>	način	58	3	55	2	120
matrimonjo	<i>matrimonio</i>	brak	94	3	91	2	125
mirakuo	<i>miracolo</i>	čudo	100	27	73	2	129
móbilja	<i>mobilia</i>	namještaj	61	33	28	2	135
modernitát	<i>modernità</i>	modernost, novina	73	0	73	2	138
mórbīn	<i>morbino</i>	dobro raspoloženje, objijest	0	0	0	2	131
mót	<i>moto</i>	gesta, pokret	94	88	6	2	119
nóne (jedn.)	<i>ven. nona</i>	baka	100	91	9	2	127
nóstromo	<i>nostramo</i>	voda palube	52	34	18	1	33
opinión	<i>opinione</i>	mišljenje, stav	94	0	94	2	120
oridínō	<i>originale</i>	čudak, osobenjak	85	52	33	1	32
pandivjerna	<i>pinna+di+verro³</i>	najlonska ribarska nit	100	94	6	2	126
pápe	<i>papà</i>	tata, otac	100	33	67	1	34
pégula	<i>pegola</i>	nesreć	100	97	3	2	137
persijána	<i>persiana</i>	žaluzina, rebrenica	100	100	0	2	138
peskàrija	<i>pescheria</i>	ribarnica	100	91	9	2	132
pěšta	<i>peste, pesta</i>	kuga, srdžba, ljutnja	79	70	9	2	130
pinjata	<i>pignatta, ven. pignata</i>	lonac	3	0	3	2	136
piz	<i>peso</i>	uteg, teret	52	37	15	2	135
piáčēr	<i>piacere</i>	ugoda, zadovoljstvo	94	21	73	2	128
pianáforat	<i>pianoforte</i>	glasovir	12	0	12	1	32
piát	<i>piatto, ven. piato</i>	tanjur	100	100	0	2	130
piátanca	<i>pietanza, ven. piatanza</i>	jelo, obrok	12	6	6	2	126
pólas	<i>polso</i>	bilu, ručni zglob	15	3	12	2	135
pónta	<i>punta</i>	vrh, rt	94	82	12	2	130
pórat	<i>porto</i>	luka	100	97	3	1	33
preparacijōn	<i>preparazione</i>	priprema	64	0	64	2	120
prepótenca	<i>prepotenza</i>	oholost, bahatost	88	30	58	2	128
puntámenat	<i>appuntamento</i>	ugovoreni sastanak	82	12	70	2	126
ričevimenat	<i>ricevimento</i>	prijem	61	0	61	2	122
rīga	<i>riga</i>	crta, pruga	100	97	3	1	33
rofijān	<i>ruffiano</i>	svodnik, mešetar	6	0	6	2	138
rīzi	<i>riso</i>	riža	97	94	3	2	135
rūsica	<i>Rosetta, rosellina</i>	ružica	9	6	3	2	145
sakrifício	<i>sacrifizio</i>	žrtvovanje, odricanje	88	0	88	2	139
salámūra	<i>ven. salamora</i>	zasićena slana otopin	64	28	36	2	135
sárta	<i>sarta</i>	švelja	9	0	9	2	127
sekátūra	<i>seccatura</i>	gnjavaža, smetnja	42	6	36	2	139
sinjórīna	<i>signorina</i>	gospođica	100	100	0	2	117
skērac	<i>scherzo</i>	šala	91	58	33	2	128
skūla	<i>scuola</i>	škola	88	24	64	2	140
spečálista	<i>specialista</i>	stručnjak	100	3	97	1	32
spjegaciōn	<i>spiegazione</i>	objašnjenje	67	9	58	2	121
stabilitát	<i>stabilità</i>	stabilnost	61	3	58	2	139
šilok	<i>sciococco</i>	južo, južni vjetar	100	100	0	2	135
škátula	<i>scatola</i>	kućja	100	88	12	2	141
šókeca	<i>sciocchezza</i>	ludorija	52	25	27	2	136
španjūlet	<i>spagnoletta</i>	cigareta	73	21	52	2	137
špigeta	<i>spighetta</i>	vezica	94	94	0	2	123
štikádenat	<i>stuzzicadenti</i>	čačkalica	55	24	31	2	144
šufit	<i>soffitto</i>	potkrovlje	94	82	12	2	130
šūsta	<i>susta</i>	opruga	24	12	12	2	135
tēča	<i>ven. tecia</i>	široki lonac	100	100	0	2	126
tenēreca	<i>tenerezza</i>	nježnost	24	0	24	1	32
tižanca	<i>usanza</i>	običaj	94	42	52	2	135
vágjđ	<i>vagheggiamento</i>	udvaranje, ljubakanje	6	6	0	2	127
vápōr	<i>vapore</i>	brod (parobrod)	97	36	61	1	33
věstīt	<i>vestito</i>	odijelo	100	100	0	1	34
větrīna	<i>vetrina</i>	izlog	100	55	45	2	124
vīsta	<i>vista</i>	vid	100	61	39	2	130

Prilog 2. Potpuni pregled rezultata provedenog istraživanja za prvi podskup ispitanika -glagoli

Talijanizam	Talijanski etimon	Značenje u standardnom hrvatskom jeziku	Razumjevanje (%)	Uporaba (%)		Djelo	str. ⁴
				Često, Povremeno	Rijetko nikada		
aćenavat	<i>accenare</i>	davati znak	97	78	19	2	119
akomodat	<i>accomodare</i>	zadovoljiti, urediti	97	63	34	2	127
alterat (se)	<i>alterarsi</i>	uzrujati, uzbuditi (se)	6	0	6	2	123
apodat	<i>appoggiare</i>	nasloniti	9	0	9	2	121
arivat	<i>arrivare</i>	stići, do	100	66	34	2	119
asistit	<i>assistere</i>	pomagati, dvoriti	94	63	31	2	127
balat	<i>ballare</i>	plesati	100	100	0	1	32
bastat	<i>bastare</i>	dostajati, biti dostatno	50	22	28	2	119
brontulat	<i>brontolare</i>	prigovarati, gundati	91	69	22	2	137
dènjat se	<i>degnarsi</i>	udostojati se	9	6	3	2	140
dispèrat (se)	<i>disperarsi</i>	izgubiti nadu, očajavati	75	47	28	2	129
disprecat	<i>disprezzare</i>	prezirati, podcjenjivati	0	0	0	2	130
divèntat	<i>diventare</i>	postati	53	3	50	2	145
divertiškat	<i>divertire</i>	zabavljati	44	6	38	2	117
dùrat	<i>durare</i>	trajati	100	78	22	2	119
dòntat	<i>aggiungere, ven. gionta</i>	dodati	47	22	25	2	129
fàlit	<i>fallire</i>	pogriješiti	100	100	0	2	119
fatigat	<i>faticare, ven. fatigar</i>	raditi ručno, mučiti se	50	12	38	2	124
fèrmat (se)	<i>fermarsi</i>	zaustaviti (se)	100	91	9	2	117
filat	<i>filare, ven. filar</i>	pobjeći, odmaglit	6	6	0	2	134
finut	<i>finire</i>	završiti	97	84	13	2	117
impènjat	<i>impegnare</i>	obvezati	25	0	25	2	142
impirat	<i>ven. ispirar</i>	uspraviti	3	0	3	2	126
impjántat	<i>impiantare</i>	posaditi, namjestiti	12	0	12	2	123
indovinat	<i>indovinare</i>	pogoditi	12	0	12	2	145
ingòlat	<i>ingollare</i>	progutati	22	16	6	2	145
infòtat (se)	<i>ven. infotarse, infoterse</i>	naljutiti (se)	6	6	0	1	32
ingvázdat	<i>ven. ingazar-se</i>	ručno privremeno zašiti	47	34	13	2	124
interèsat (se)	<i>interessare</i>	zanimati (se)	97	41	56	2	123
intermezzavat	<i>intermezzare</i>	uplitati se, staviti između	50	9	41	2	118
invidijat	<i>invidiare</i>	zavidjeti	41	3	38	2	117
isprigat	<i>friggere</i>	ispržiti	100	100	0	2	137
ištrapàcat	<i>stappazzare</i>	razdrijeti, izgrđiti	75	50	25	2	131
izlèmpat (se)	<i>nembo³</i>	prepasti (se), prestašiti (se)	94	91	3	2	138
izventavat	<i>invetare</i>	izumjeti, izmišljati	50	31	19	2	119
kàlat (se)	<i>calare</i>	spustiti (se)	100	97	3	2	128
kàlmat (se)	<i>calmarsi</i>	smiriti (se)	100	75	25	1	33
kalùmat	<i>ven. calumar/calomar</i>	uvaliti, spustiti	75	66	9	2	142
kokòlat	<i>coccolare</i>	maziti	9	0	9	2	141
kompatiškat	<i>compatire</i>	sažalijevati	3	0	3	2	143
konsèrvat	<i>conservare</i>	sačuvati	44	0	44	2	117
konvènjat	<i>convenire</i>	imati koristi	56	9	47	2	131
krešivat	<i>crescere</i>	povećavati, rast	75	41	34	2	120
làmpat	<i>lampo, lampeggiare</i>	sijevak, sijevati	100	100	0	1	34
libèrat (se)	<i>liberare</i>	osloboditi (se)	100	53	47	2	143
mòlat	<i>mollare, ven. molar</i>	pustiti, odriješiti	88	69	19	2	135
mortifikat	<i>mortificare</i>	mučiti, poniziti	72	34	38	2	127
nagulòzat	<i>ingolosirisi</i>	postati sladokusac, namečiti	84	63	21	1	33
namùrat se	<i>innamorarsi, ven. namorare</i>	zaljubiti se	34	13	21	2	122
navègat	<i>navigare</i>	ploviti	100	100	0	2	136

obandunat	<i>abbandonare</i>	napustiti, ostaviti	47	22	25	2	130
ofendat (se)	<i>offendersi</i>	uvrijediti (se)	75	25	50	2	121
ombrat (se)	<i>ombrar, ombreggiare</i>	zasjeniti, pričiniti se	3	3	0	2	140
oservat	<i>osservare</i>	zapaziti	72	12	60	2	125
pärtit	<i>partire</i>	krenuti, otputovati	100	97	3	2	123
pásat	<i>passare</i>	proći, prolaziti	91	85	6	2	120
penètrat	<i>penetrare</i>	prodrijeti	19	0	19	2	123
perikùlat	<i>pericolare</i>	biti u brizi, doći u opasnos	22	9	13	2	138
pétat	<i>il petto</i> (grudi, prsa)	zalijepiti, prišiti	16	13	3	1	32
pizat	<i>pesare</i>	težiti, biti na teret	75	56	19	2	136
podèspetit	<i>indispettirsi</i>	rasrditi se, zainaiti se	56	22	34	2	119
pokarècat	<i>carezzare</i>	pomilovati, pomaziti	16	3	13	2	136
prèmat	<i>premere</i>	biti stalo, obazirati se na nešto	47	31	16	2	141
prèšit (se)	<i>pressare</i>	goniti, tjerati, žuriti (se)	81	81	0	2	117
prizèntat se	<i>presentarsi</i>	pojavititi se	94	56	38	1	32
pročakùlat	<i>ven. ciaciolar</i>	brbljati, pričati	100	78	22	2	124
profùndat	<i>profondare</i>	pasti na dno, propasti	88	81	7	1	32
progàstát	<i>ven. ingasiar</i>	prošiti iglom strojno	31	22	9	2	124
rasfilat	<i>sfilare</i>	raznizati, rasplesti	41	32	9	2	127
razverđinat	<i>sverginare</i>	razdjeviti	3	0	3	2	144
rebùškát	<i>ribrosculare</i>	poći za rukom, uspjet	0	0	0	2	125
regalávát	<i>regalare</i>	darivati	100	100	0	2	136
ripetiškát	<i>ripetere</i>	ponoviti	16	0	16	2	123
rizikát	<i>rischiare</i>	odvažiti se, riskirati	84	19	65	2	140
rovinát	<i>rovinare</i>	pokvariti, razoriti, uništiti	84	63	21	2	130
sekondávát	<i>secondare</i>	asistirati, slijediti	3	0	3	1	33
sfògát (se)	<i>sfogarsi</i>	dati si oduška, iskaliti se	0	0	0	2	136
sforcávát	<i>sforzare</i>	maglo jačati	44	25	19	2	138
skàlat (se)	<i>calare</i>	spustiti (se)	100	97	3	2	137
skapùlat	<i>scapolare</i>	izbjeci, zaobi	59	47	12	2	127
skòprit	<i>scoprire</i>	otkriti	28	3	25	2	144
slombòrat	<i>ven. slambrociar-se¹</i>	pasti, skotrljati se	53	31	22	2	138
spjègát	<i>spiegare</i>	razjasniti, objasniti	91	60	31	2	128
škàmpát	<i>scampare</i>	pobjeći, izmaknut	22	6	16	2	121
škivávát	<i>schivare</i>	izbjegavati	44	22	22	2	128
tèntát	<i>tentare</i>	pokušati, iskušati	28	12	16	2	117
tòkát	<i>toccare</i>	morati, dopasti, biti na ređu	53	44	9	2	121
vèntát	<i>ventare</i>	puhati, provjetravati	97	91	6	2	120
zabeùnat	<i>baunare</i>	smesti, zbuniti, zavarati	0	0	0	2	121
zadèrat	<i>esagerare</i>	pretjerati	9	0	9	2	137
zafumát	<i>fumare</i>	zapušiti	91	66	25	2	137
zvilùpat	<i>sviluppare</i>	razviti	28	0	28	2	119

BILJEŠKE

¹ Broj djela i stranica: br.1 - «Amato i Barbariga Šik», časopis «Dubrovnik», br. 2, 1979. str. 32-35
br. 2 - «Mare Fjočica», časopis «Dubrovnik», br. 4/5, 1980., str. 117-145

² Leksem koji dolazi od tal. gozzo (grlo), kratica od gorgozza + lat. deminutivni sufiks - ula ili -ola

³ pandivjerna <ven. crena<lat. crinis = životinjska bijela dlaka kojom se veže udica, sintagmatska složenica od pinna+di+verro, gdje je pinna - dlaka, a verro - nekastrirana životinja (svinja)
Prema Josipu Lovriću Jadrijevu (v. uvod i bilješku i br. 1) u Dubrovniku 30-tih godina 20. st. upletka od konjske strune (obično bijele) između udice i uzice; u novije vrijeme najlonska nit za ribolov

⁴ Broj djela i stranica: br.1 - «Amato i Barbariga Šik», časopis «Dubrovnik», br. 2, 1979., Dubrovnik,

str. 32-35

br. 2 - «Mare Fjočica», časopis «Dubrovnik», br. 4/5, 1980., Dubrovnik, str.

117-145

⁵ Od tal. *nembo* - veliki oblak > *lembo* - iznenadna ljetna naoblaka uz vjetar, ljetna oluja

⁶ *slambrociar-se* (ven.) - *rastegnuti, raširiti se*, tal. *slombarsi - satrti se, polomiti se* < *lombo* - stražnji dio abdomena između 12. rebra i gornje granice zdjelične kosti (križa, slabine)

¹¹ Ostala objavljena djela istog autora na dubrovačkom govoru: «GREB», dramski ciklus 1984., Biblioteka D, časopis Dubrovnik; «U VEZI S MARTOM», dramski ciklus, 1989. biblioteka D, časopis Dubrovnik; «S MOREM U DOSLUHU», 1998.: dio I. «RAZGOVORI ISPOD VOLTA» i dio II. «KOMEDIJA ILI KAKO VAM DRAGO», Veleučilište u Dubrovniku.

²¹ Riječ je o zvučno-grafičkoj prezentaciji registriranoj na 2 CDa «ITALIANISMI RAGUSEI», korištenima kao prilog diplomskom radu Ivane Lovrić «GLI ITALIANISMI NELLE OPERE DI JOZO LOVRIĆ JADRIJEV SCRITTE NELLA PARLATA RAGUSEA»; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996.

ACTUALITY OF THE IDIOM SPOKEN IN THE DUBROVNIK AREA THROUGHOUT THE SECOND HALF OF 20TH CENTURY

Summary

The subject of this paper is the condition of the idiom used in the Dubrovnik area throughout the last fifty years or so, comprising the idiom as a horizontal (spacious) phenomenon. The goal is to estimate its actuality and preservation of its function considering changes in social conditions and the way of life during the specified period of time. A research of the extent of understanding and the frequency of use of a large number of carefully selected distinctive italianisms of the mentioned idiom has been undertaken in the form of a survey on two groups of respondents determined by the same age and education variable, but that still significantly differ in provenience and exposure to the linguistic influence of the Dubrovnik area. The detailed information on every selected italianism gathered in the survey have been thoroughly analysed, with an emphasis on aspects which have proved to be the indicators of general tendencies within the idiom. The conclusion is that certain lexical components of the examined idiom truly cannot resist contemporary tendencies and the demands of modern society, and are, as an aggravating factor in the communication process, forgotten and lost. On the other hand, some idiomatic expressions are still common in everyday use, contributing to the maintenance of traditional linguistic varieties and the awareness of preciousness of one's cultural heritage.

Key words: idiom of the Dubrovnik area, italianisms, frequency of use